

IJslandse munten ... ook een verhaal van visserij en landvættir

Inleiding Het begrip ‘numismatiek’ zou niet correct zijn, wanneer numismatici zich uitsluitend met antieke munten zouden bezighouden. Volgens Raf Van Laere zouden sommige numismatici weleens hun neus ophalen voor kopergeld, zelfs wanneer dat honderden jaren in een muntschat verborgen is gebleven. Hiervoor verwijs ik naar zijn artikel ‘Het muntschattencomplex van Nieuwerkerken uit het begin van de 19de eeuw’, dat in het jaarboek van het EGMP-2016 verscheen. Wel die ‘alle-daagse’ pasmunt, onder meer die IJsland zo vanaf 1981 heeft geslagen, is meer dan de moeite waard om ze een keer onder de loop te nemen.

IJsland (‘Island’) Deze staat is een eiland ten noordwesten van het Europese vasteland. IJsland wordt omringd door de Atlantische Oceaan in het zuiden, de Straat van Denemarken (tussen IJsland en Groenland) in het westen en de Groenlandzee, een deel van de Noordelijke IJszee, in het noorden. De hoofdstad is Reykjavik, de taal het IJslands en het protestantisme is de overwegende godsdienst.

IJsland is gevormd door een enorme opeenhoping van basaltachtige lava. Talrijke vulkanen, kraters, geisers en gletsjers kenmerken het landschap. De schapenteelt en de visvangst (o.m. kabeljauw en haring) zijn van zeer grote economische waarde.

IJsland 10 aurar 1929

(1912-1947)

geslagen onder de Deense koning
Christiaan X (°1870 - †1947)

Na de komst van Ierse monniken (8ste eeuw) en de Vikings (9de eeuw) steeg met de immigratie van Scandinaviërs de bevolking tot 40.000 inwoners. *Ingulfur Arnason*, een Noors stamhoofd, zou de eerste zijn die met zijn vrouw en enkele stamgenoten in 874 de eerste nederzetting stichtte. Het eiland werd in de 11de en 12de eeuw gekerstend. Het kwam in 1262 onder Noorse voogdij en in 1380 samen met Noorse onder Deense heerschappij, die het protestantisme opdroeg. IJsland verkreeg autonomie in 1904 en werd in 1918 onafhankelijk, maar het behield nog jaren dezelfde Deense koning. In 1944 werd het eiland een republiek. IJsland werd in WO II door de geallieerden bezet en trad in 1949 tot NAVO toe.

In de jaren '70 ontstonden er problemen i.v.m. de teruggang van de visstand in de wateren rond IJsland.

Visserij is voor IJsland van groot economisch belang

Visserij en de visverwerkende industrie, zo'n 73 procent van de uitvoer, vormen de belangrijkste poot van de IJslandse industrie. Deze uitvoer is echter gevoelig voor de verandering van de visprijzen. Vanuit de overheid worden dan ook pogingen gedaan de economie een bredere basis te verlenen; zo wordt er veel verwacht van geothermische energie. Naast Noorwegen en Japan is IJsland het enige land waar aan commerciële walvisvaart wordt gedaan. Wanneer je dit hoog percentage van de IJslandse uitvoer leest, kan het toch niemand verwonderen, dat deze eilandstaat een aantal soorten zeevissen op munten afbeeldt.

IJsland, een land van sagen

Een saga (IJslands: *Íslendingasögur*) is een in het Oudnoords geschreven middeleeuws verhaal over de oude geschiedenis van Scandinavië en Germanië, over de eerste reizen van de Vikingen, over hun kolonisatie van IJsland, en over vetes tussen IJslandse families. O.m. op de pasmunt vanaf 1981, maar ook al iets vroeger, en op een aantal IJslandse herdenkingsmunten wordt er naar het verhaal, de saga van de *'landvættir'* verwezen. Deze *'landvættir'* zijn eigenlijk beschermgeesten, die de grond beschermen. Volgens de verhalen zou een enorme massa van *'landvættir'* op een plek wonen. Ze waren voor de mensen onzichtbaar, tenzij iemand heel goed keek in het juiste licht en op het juiste moment. Een wet in IJsland verbood schepen met drakenkop op de boeg in de richting van de kust af te stevenen, zodat de *'landvættir'* niet zouden worden afgeschrikt. Deze beschermgeesten, die noch stervelingen noch goden zijn, zijn vergelijkbaar met landelfen.

De saga van de *'landvættir'*

Volgens de saga van koning *Olaf Trygvason* in *Heimskringla*, koesterde koning *Harald Bluetooth Gormsson* van Denemarken het plan om IJsland binnen te vallen. Daarom had hij een tovenaarsgeest in de vorm van een walvis gestuurd, om te onderzoeken welke plaatsen nogal kwetsbaar waren.

Zwemmend in westelijke richting rond de noordkust, zag de tovenaarsgeest dat

alle hellingen en kuilen vol *landvættir* (beschermgeesten), waren, "*een aantal grote en enkele kleine.*" Hij zwom in de richting van *Vopnafjörður* (letterlijk "Wapenfjord"), met de bedoeling om aan land te gaan, maar een grote draak kwam over de vallei naar hem toe gevlogen, gevolgd door vele slangen, insecten en hagedissen. Alle spuwden ze gif naar hem. Dus ging hij terug en bleef rond de kust westwaarts naar *Eyjafljórdur* (de langste fjord van IJsland, de naam betekent "Eilandfjord"), waar hij weer landinwaarts zwom. Deze keer werd hij opgewacht door een grote vogel, zo groot dat zijn vleugels de hellingen aan beide kanten raakten. Veel andere vogels, grote en kleine, volgden. Weer terug naar het zuidwesten. Daar zwom hij in de *Breiðafjörður* (een fjord met een lengte van ongeveer 125 kilometer en een breedte van meer dan 50 kilometer). Daar werd hij opgewacht door een enorme stier, afschuwelijk loeiend, veel *landvættir* volgden. Hij trok zich terug, bleef zuidwaarts rond *Reykjanes* (een schiereiland in het zuidwesten), en probeerde aan land te komen op *Vikarsskeið*, maar daar kwam hij een berggigant (*bergrisi*) tegen. Zijn hoofd was hoger dan de heuveltoppen, hij hield een ijzeren staf in zijn hand en werd door vele andere reuzen (*jötnar*) gevolgd. Hij bleef langs de zuidkust, maar zag nergens waar ook maar een Vikingschip in zou kunnen, "*niets dan zand en woestijn en hoge golven die op de kust inbeukten.*"

De vier *landvættir* worden nu beschouwd als de beschermers van de vier windstreken van IJsland: de draak (*Dreki*) in het oosten, de adelaar of griffioen (*Gammur*) in het noorden, de stier (*Griðungur*) in het westen, en de reus (*Bergrisi*) in het zuiden.

Visserij en landvættir op enkele IJslandse munten

5 Aurar IJsland 1981 (0.05 ISK)

brons, 1.50g, Ø 15mm, 1.1mm dik, rond, gladde rand, medailleslag↑↑, ontmunt 01-10-2003, ref. KM# 24
voorzijde: *Gammur* (de arend)

FIMM AURAR ISLAND 1981

keerzijde: rog - 5

10 Aurar IJsland 1981 (0.10 ISK)

brons, 2.0g, Ø 17mm, 1.0mm dik,
rond, gladde rand, medailleslag ↑↑,
ontmunt 01-10-2003, ref. KM# 25
voorzijde: *Griðungur* (de stier)
TÍU AURAR ÍSLAND 1981
keerzijde: pijlinktvis - 10

① 50 Aurar IJsland 1981 (0.50 ISK)

brons, 3.0g, Ø 19.50mm, 1.3 dik, ronde vorm, gladde rand, medailleslag ↑↑, ontmunt 01-10-2003, ref. KM# 26

② 50 Aurar IJsland 1986 (0.50 ISK)

met brons geplateerd staal, 2.7g, Ø 19.50mm, 1.3 dik, ronde vorm, gladde rand, medailleslag ↑↑, ontmunt 01-10-2003, ref. KM# 26a

voorzijde: *Dreki* (de draak) FIMMTÍU AURAR ÍSLAND 1981/1986
gemeenschappelijke keerzijde: garnaal - 50

①

②

① 1 Krona IJsland 1981-1987 (1 ISK)

kopernikkel, 4.50g, Ø 21.50mm, 1.66mm dik, ronde vorm, gekartelde rand, medailleslag ↑↑, ref. KM# 27

② 1 Krona IJsland 1989-2011 (1 ISK)

met nikkel geplateerd staal, 4.0g, Ø 21.50mm, 1.7mm dik, ronde vorm, gekartelde rand, medailleslag ↑↑, ref. KM# 27a

voorzijde: *Bergrisi* (de reus) EIN KRÓNA ÍSLAND 2003

gemeenschappelijke keerzijde: kabeljauw (*Gadus morhua*) - 1 KR

①

②

❶

❷

❶ 5 Krónur IJsland 1981-1992 (5 ISK)

kopernikkel, 6.50g, Ø 24.5mm, 1.83mm dik, ronde vorm, gekartelde rand, medailleslag ↑↑, ref. KM# 28

❷ 5 Krónur IJsland 1996-2008 (5 ISK)

met nikkel geplateerd staal, 5.60g, Ø 24.5mm, 1.78mm dik, ronde vorm, gekartelde rand, medailleslag ↑↑, ref. KM# 28a

voorzijde: de vier 'Landvættir' FIMM KRÓNUR ÍSLAND 1992/1996
gemeenschappelijke keerzijde: 2 dolfijnen (Delphinus delphis) - 5 KR

❶

❷

❶ 10 Krónur IJsland 1984-1994 (10 ISK)

kopernikkel, 8.0g, Ø 27.5mm, 1.78mm dik, ronde vorm, gekartelde rand, medailleslag ↑↑, ref. KM# 29

❷ 10 Krónur IJsland 1996-2008 (10 ISK)

met nikkel geplateerd staal, 7.0g, Ø 27.5mm, 1.78mm dik, ronde vorm, gekartelde rand, medailleslag ↑↑, ref. KM# 29.1a

voorzijde: de vier 'Landvættir' TÍU KRÓNUR ÍSLAND 1984/2004
gemeenschappelijke keerzijde: 4 loddess (Mallotus villosus) - 10 KR

50 Krónur IJsland 1987-2005

messing, 8.25g, Ø 23mm, 2.6mm dik, ronde vorm, gekartelde rand, medailleslag ↑↑, ref. KM# 31

voorzijde: de 4 'Landvættir' FIMMTÍU KRÓNUR ÍSLAND 2001

keerzijde: krab (Carcinus maenas) - 50 KR

100 Krónur IJsland 1995-2011

messing, 8.50g, Ø 25.5mm, 2.25mm dik, ronde vorm, rand: afwisselend glad en gekarteld, medailleslag ↑↑, ref. KM# 35

vz: de 4 'Landvættir' EITT HUNDRAÐ KRÓNUR ÍSLAND 2001

keerzijde: Snotolf (Cyclopterus lumpus) - 100 KR

Enkele niet circulerende IJslandse herdenkingsmunten die naar de eerste nederzettingen van de Vikings op IJsland door *Ingulfur Arnason* (874) en naar het millennium van de stichting van de Nieuwe Wereld door *Leif Ericsson* (1000–2000) verwijzen (niet op ware grootte afgebeeld).

500 Krónur IJsland 1974 (500 ISJ)

zilver (.925), Ø 20g, 35mm, 2.39mm dik, ronde vorm, gekarteld, ontmunt, ref. KM# 20.

vz: de 4 'Landvættir' 500 FIMM HUNDRUÐ KRÓNUR ÍSLAND

keerzijde: een vrouw staat naast een koe, 874 - 1974
graveur: Thröstur Magnusson

1000 Krónur IJsland 1974

zilver (.925), 30g, 39mm, 2.5mm dik, ronde vorm, gekartelde rand, ontmunt, ref. KM# 21

voorzijde: de 4 'Landvættir', 1000 EITT ÞÚSUND KRÓNUR ÍSLAND

keerzijde: 2 Vikingen kijken in een vuur/gestileerde geiser, 874-1974
graveur: Thröstur Magnusson

10.000 Krónur 1974 (10000 ISJ)

goud (.900), 15.5g, 27mm, 2mm dik, ronde vorm, gekarteld, ontmunt, ref. KM# 22

voorzijde: de 4 'Landvættir', 10000 TÍU ÞÚSUND KRÓNUR ÍSLAND

keerzijde: Ingulfur Arnason zeilt met een Vikingschip en staat klaar om de berichten van thuis op het strand te gooien, 874-1974
graveur: Thröstur Magnusson

1000 Krónur IJsland 2000

(1000 ISK) zilver (.900), 26.73g,
Ø 38.1mm, ronde vorm, geribbeld,
ref. KM# 37

voorzijde: de 4 'Landvættir', 1000
EITT ÞÚSUND KRÓNUR ÍSLAND

keerzijde: *Leif Ericsson*, naar links gekeerd, met een bijl in de hand.

· LEIFUR EIRÍKSSON SONUR ÍSLANDS · (Leif Ericsson, zoon van IJsland), 1000/2000, PM TJF FUNDUR NORÐUR-AMERÍKU (grondlegger van Noord-Amerika).

Graveur: Thröstur Magnússon. Munthuis: Philadelphia Mint (USA).

Joris Frederickx

Geraadpleegde bronnen

-Encyclopedisch Woordenboek voor Iedereen – Kleine Larousse –

Nederlandse uitgave, 1977: Uitgeverij Heidelberg-Orbis N.V., Hasselt

-<http://projecteuropeseunie.jouwweb.nl/ijsland> (*IJslandse visexport*)

- <http://www.ifaw.org/nederland/ons-werk/whales/welke-landen-houden-zich-nog-bezig-met-de-walvisvaart> (*landen met walvisvangst*)

-<https://nl.wikipedia.org/wiki/Saga> (*betekenis van het woord saga*)

-<http://www.norse-mythology.cba.pl/page,237,landvaettir.html>

-<https://tfwalsh.wordpress.com/2011/10/03/landvaettir-land-wights/> (*de sage van de landvættir*)

-<http://en.numista.com/catalogue/islande-3.html> (*afb. IJslandse munten*)-

zaterdag 4 juni 2016

14.30-17.30u

Diestse Studiekring voor Numismatiek

activiteit met 3 lezingen en ledenveiling

- Troia in Nummis - *door Martin Bloemendal*

- Johan van Reede, heer van Renswoude, zoon van Mechteld Peunis van Diest en Gerard van Reede van Nederhorst, lid van de Staten-Generaal van

Holland en ambassadeur aan het Engelse Hof - *door Ferry Gouwens*

- De tiara's van Antiochus I Theos van Commagene - *door Rudy Dillen*

zaal Elckerlyc - Cultureel Centrum Begijnhof Diest

info Patrick Pasmans: diest44@hotmail.com - www.muntmeester.be

DE MUNTMEESTER
